

О. А. КНЯЗЄВА, доктор економ. наук, професор,
Н. В. ДОЙСАН-КОРОВЬОНКОВА, аспірант
Одеська національна академія
зв'язку ім. О.С. Попова

ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА СТАЛИЙ ТИП РОЗВИТКУ

Проаналізовано сучасний стан розвитку сфери зв'язку та інформатизації та обґрунтовано необхідність переорієнтації телекомунікаційних підприємств на новий тип розвитку. Наведено характеристики сталого типу розвитку та можливі позитивні зміни для телекомунікаційного підприємства.

Постановка проблеми. Останні роки економіка України функціонувала в край несприятливих умовах, які характеризуються руйнацією інфраструктури, дезорганізацією існуючих виробничих зв'язків і критично важливих постачань ресурсів, частковою втратою зовнішніх ринків, експортного потенціалу, тощо. З огляду на ці явища, підприємства майже усіх сфер діяльності стикаються з кризовими явищами, які проявляються у скороченні ефективності діяльності та обсягів збуту, нестачі зовнішніх та внутрішніх інвестиційних ресурсів, звуженні ринкових сегментів, складнощами з експортно-імпортною діяльністю та ін. Не оминули прояви кризи й сферу зв'язку та інформатизації і безпосередньо телекомунікаційні підприємства, які виступають матеріальною базою побудови інформаційного суспільства та сприяють стабільному функціонуванню усіх інших сфер економічної діяльності та підприємств.

Наявність проявів кризи призводить до того, що більшість телекомунікаційних підприємств має не просто пристосовуватись до змін у зовнішньому середовищі (причому не тільки змін, які викликані діями суб'єктів мікросередовища), але випереджати такі зміни. У цих умовах підприємства повинні чітко визначитися із типом свого подальшого розвитку, оскільки від цього багато в чому залежить успіх його розвитку як в складних кризових умовах, так і у після кризовий період. Одним з пріоритетних типів розвитку у складних умовах є сталий розвиток. Тому актуальності набуває наукове завдання формування теоретичного підґрунтя та розробка практичних рекомендацій щодо визначення типу розвитку підприємства, а також обґрунтування вибору типу подальшого розвитку із орієнтацією на сталий розвиток.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття розвитку підприємства та управління розвитком в сучасних економічних дослідженнях знайшло певне відображення низці наукових праць вітчизняних та закордонних вчених. Зокрема, достатньо докладно розглянуті питання інноваційного розвитку підприємства, моделювання управління розвитком, управління розвитком на стратегічному рівні. Проблема сталого розвитку присвячені наукові дослідження В. Гейця, В. Герасимчука, Б. Карпінського, С. Божко, Раєвневої, Б. Данилишина, О. Єфремової, Л. Корнійчука, Н. Кирич, Л. Мельника, О. Шубравської, В. Пономаренка та інших вчених. Вирішенню проблеми формування стратегії і механізмів сталого розвитку на рівні національної економіки та різних її галузей присвячені наукові праці українських вчених О. Загорулькіна, О. Сизоненко, А. Глинської, А. Садовенко, Л. Масловської, В. Середи, Т. Тимочко [2-4]. У цих роботах докладно викладено проблемно-орієнтований механізм сталого розвитку підприємств в ринковій невизначеності та інструменти його реалізації.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Зазначеними та іншими авторами здійснено вагомий внесок у розв'язання поняття «розвиток підприємства», визначені типи розвитку, сформовано теорію сталого розвитку на макро- та мікрорівнях. Водночас деякі теоретико-методичні та прикладні аспекти сталого розвитку потребують подальшої розробки в напрямку формування теоретичних основ та прикладних інструментів сталого розвитку на рівні підприємств. Недостатність теоретичних розробок та практичного інструментарію щодо вирішення даної проблеми вимагає більш глибокого наукового дослідження питання вибору типу розвитку підприємства.

Метою дослідження є розгляд обґрунтування необхідності переходу до сталого типу розвитку телекомунікаційного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодення економіки України характеризується зниженням обсягів виробництва базових сфер економічної діяльності, зокрема обсяги виробництва в промисловості знизилися на 10,7%, будівництві – на 21,7%, обіг роздрібною торгівлі зменшився на 8,6% [5]. Суттєве погіршення економічної ситуації в Україні в 2014 році було обумовлено веденням АТО на фоні накопичених макроекономічних дисбалансів у попередні роки.

Не заважаючи на складне становище, статистичні данні свідчать, що доходи від надання послуг зв'язку та інформатизації за 2014 р. збільшилися на 2,0 % (або на 1051,4 млн. грн.) порівняно з 2013 р. Зокрема, доходи від надання телекомунікаційних послуг за 2014 р. порівняно з минулим роком збільшилися на 2,5% і склали 48334,6 млн. грн., що становить 92,2% від загальної кількості доходів від надання послуг зв'язку [5]. Основними сегментами на ринку телекомунікаційних послуг залишаються мобільний, телефонний фіксований та комп'ютерний зв'язок. Але докладний аналіз дозволив встановити, що збільшення доходів від реалізації послуг зв'язку пов'язане зі збільшенням тарифів на універсальні послуги поштового зв'язку, загальнодоступні телекомунікаційні послуги та завдяки інвестиціям у технологічні інновації у 2010–2012 рр. Так, до 70% від загального обсягу витрат на інновації підприємства спрямовували на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів та послуг [5]. А скорочення доходів населення, інфляція, підвищення тарифів не сприяють покращенню ситуації.

В таких умовах підприємствам необхідно швидко адаптуватися до змін зовнішнього і внутрішнього середовища, де виграє те підприємство, яке швидше за інших пристосовується до реалій часу й адаптується до них. Управління підприємством необхідно спрямувати на активну його адаптацію до змін, а саме на пошук шляхів використання потенційних можливостей ринку з метою реалізації економічних інтересів підприємства та його розвитку в складних умовах. Тому по-перше необхідно визначитися з типом подальшого розвитку, який був би адекватним реаліям сучасності.

У теоретичному сенсі економічний розвиток – це незворотні, спрямовані, закономірні (кількісно-якісні та сутнісні) зміни економічної системи (у нашому випадку підприємства) в довготерміновому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів, зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики, що не виходять за межі глибинної внутрішньої сутності такої системи [3]. Типи розвитку підприємства можна розглядати за умов росту, стабільності та розвитку (рис 1).

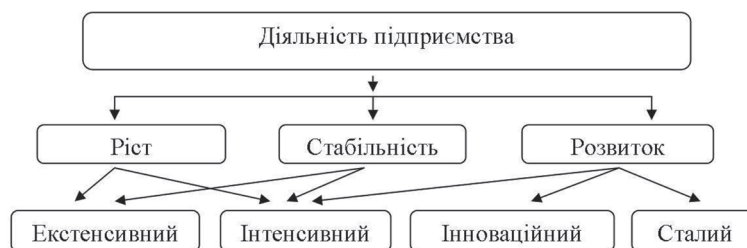

Рис. 1. Типи розвитку підприємства

М. Грачева серед можливих напрямків розвитку підприємств виділяє такі: екстенсивний (сировинний), інтенсивний (інвестиційний) та інноваційний (за рахунок росту комерціалізації інтелектуальної діяльності) [1]. Інтенсивний шлях розвитку підприємства - це процес виробництва, що базується на застосуванні ефективних засобів виробництва, предметів праці, кваліфікованої робочої сили, передових форм і методів організації праці, зростаючої інформованості у відповідності з найновішими досягненнями науково-технічного прогресу. Тобто при меншій кількості залучених ресурсів суспільство забезпечує більшу кількість кінцевого результату - обсягу продукції.

Екстенсивний шлях розвитку підприємства - спосіб збільшення обсягів виробництва, шляхом кількісного приросту всіх елементів продуктивних сил, насамперед факторів виробництва при незмінному рівні технічної основи виробництва. Наприклад, для збільшення випуску продукції вдвічі споживається вдвічі більше сировини, проте в дію вводиться така ж кількість машин, верстатів, устаткування і такої ж кваліфікації й рівня освіти працівники, такі ж форми організації праці тощо.

В даному випадку продуктивність і ефективність праці залишаються незмінними. У цьому полягає головна відмінність екстенсивного шляху розвитку від інтенсивного, який базується на впровадженні передових досягнень, застосуванні нових технологій, поліпшенні форм і методів організації праці.

Інноваційний тип розвитку підприємства характеризується перенесенням акценту на використання принципово нових прогресивних технологій, переходом до випуску високотехнологічної продукції, прогресивними організаційними і управлінськими рішеннями в інноваційній діяльності, що стосується як мікро-, так і макроекономічних процесів розвитку, створення технопарків, технополісів, проведення політики ресурсозбереження, інтелектуалізації всієї виробничої діяльності.

Інноваційний тип розвитку передбачає зміну самого поняття науково-технічний прогресу і науково-технічний розвиток та потребує нової фінансово-кредитної політики, ефективного стимулювання інновацій, розвитку наукоємких та скорочення природоексплуатуючих галузей (на макрорівні), зміни типу підприємницької діяльності, активного залучення до виробництва малого та середнього приватного бізнесу (на мікрорівні).

Переходячи від теоретичних досліджень в площину прикладних, можна визначити, що в Україні більшість підприємств дотримувались екстенсивного типу розвитку. Основні форми інтенсифікації виробництва не впроваджувалися зовсім або впроваджувалися частково і недостатньо. Так, протягом 1990-2000 р. вартість основних виробничих фондів промисловості скоротилася приблизно у 4 рази. Інноваційний розвиток потребує значних інвестицій, а на даний момент через скорочення державного фінансування капітальні інвестиції в I кварталі 2014 р. скоротилися на 23,1% у річному обчисленні. Вітчизняні підприємства не в змозі забезпечити нарощування інвестиційної активності за рахунок власних коштів, а обсяг прямих іноземних інвестицій знизився на 10,6% порівняно з минулим роком. При цьому збитки підприємств в I кварталі 2014 р. зросли в 5,5 рази [6].

Обсяг притягнутих в сферу зв'язку та інформатизації інвестицій становив у 2014 р. 1,86 \$ млрд., що на 9,3% менше ніж станом у минулий рік [5, 6]. При цьому, ураховуючи провідну роль розвитку сфери зв'язку та інформатизації в процесі розвитку економіки країни, а також ураховуючи існуючу закономірність пропорційно-випереджального розвитку телекомунікацій стосовно економіки країни (закон Джипа [9]) необхідним становиться перехід цієї сфери до такого типу розвитку, який дозволив забезпечити цей розвиток. Тому, оскільки на сьогодні екстенсивний тип розвитку підприємств недостатньо ефективний, а інтенсивний та інноваційний потребують суттєвих інвестицій, підприємствам доцільно удаватися до концепції сталого розвитку, яка у загальному вигляді наведена на рис. 2.

Рис. 2. Сталий розвиток підприємства

Характерними рисами сталого розвитку підприємства є [7]:

- фінансова стабільність і позитивна динаміка у прибутковості, дохідності;
- наявність постійних замовників, клієнтів чи споживачів продукції або послуг, тобто джерела доходів підприємства;
- комфортність праці, компетентність, соціальна захищеність персоналу;
- позитивний вплив результатів діяльності на суспільну свідомість з точки зору охорони навколишнього середовища і споживання енергетичних ресурсів;
- позитивна оцінка методів і етики діяльності підприємства суспільством, персоналом і партнерами у бізнесі.

Проведені дослідження розвитку концепції сталого розвитку у світі дозволили встановити, що на сьогодні існує певна теоретична, практична та правова база її розвитку та впровадження в діяльність підприємств, зокрема, телекомунікаційних. Так, Організація Об'єднаних Націй створила «Глобальний договір ООН», в якому концепція сталого розвитку (у поєднанні із розвитком питання щодо соціальної відповідальності бізнесу) визнана по всьому світі в якості бажаної.

У дослідженнях провідних аудиторських компаній KPMG, Deloitte & Touche, PwC, Ernst & Young та інших, все частіше зазначається, що пріоритетним у розвитку сучасних підприємств є не так нарощення виробничих потужностей та отримання фінансових вигод, як формування соціальної вартості компанії та дотримання стратегії сталого розвитку. Тобто на теоретичному та практичному рівні визнається факт, що сталий розвиток - це невід'ємна частина глобального розвитку. Тому концепція сталого розвитку отримала визнання керівництва багатьох підприємств. Це закономірна реакція на попит споживача і одночасно вірна ознака правильного розуміння концепції, впровадження якої може сприяти сталому довгостроковому успіху в бізнесі.

Реалізація концепції сталого розвитку знаходить реалізацію в Україні. Зокрема, провідна українська фінансово-промислова група, що працює на національному та міжнародних ринках — МСК, до складу якої входять одна з найбільших компаній України, яка надає повний спектр телекомунікаційних послуг (ПАТ «Укртелеком»), а також телекомунікаційна група Vega, однією з перших в Україні прийняла і реалізує концепцію сталого розвитку з 2006 року. Політика групи МСК у сфері сталого розвитку полягає в інтеграції інтересів акціонерів, співробітників, жителів міст і селищ, де розташовані підприємства, клієнтів та партнерів. Цілі в галузі сталого розвитку групи МСК зафіксовано у короткостроковому, середньостроковому і довгостроковому періодах.

Аналізуючи досвід підприємств, що перейшли до сталого типу розвитку, автори узагальнили позитивні зміни, які виникають при застосування цієї концепції, а саме [7, 10, 11]:

- збільшення прибутку. Дослідження свідчать, що існує причинно-наслідковий зв'язок між практикою корпоративної соціальної відповідальності та реалізації концепції сталого розвитку на підприємстві й результатами фінансової діяльності в середньостроковому та довгостроковому періоді. Данні свідчать, що перехід до сталого типу розвитку може в середньостроковому періоді принести збільшення прибутку на 51–81%;
- збільшення акціонерної вартості підприємства. Практика свідчить, що сталий розвиток здатен підвищити котирування акцій підприємства в середньому на 2%;
- покращення іміджу компанії та її репутації. Підвищення рівня соціально-корпоративної відповідальності підприємства при переході до сталого типу розвитку та його відповідальність екологічним стандартам формують імідж та впливають на позиціонування підприємства;
- зменшення рівня заподіяної шкоди навколишньому середовищу від виробництва та максимальне використання в інтересах населення тих ресурсів які дає економічний розвиток;
- удосконалення управління персоналом та конкурентні переваги в результативності праці персоналу. Перехід до сталого типу розвитку сприяє підвищенню лояльності співробітників (83% співробітників в країнах великої сімки зазначили, що сталий розвиток підприємства підвищує їх лояльність), залучення талановитих співробітників, скорочення витрат на мотивацію персоналу, скорочення плинності кадрів, підвищення та продуктивності праці;
- доступ до нових ринків та збільшення кількості споживачів. Доступ до нових ринків може бути як географічним, де окремі аспекти сталого розвитку є критерієм отримання ліцензії, так і до нових сегментів екологічної та етичної продукції, підвищення впізнаваності брендів компанії за рахунок поліпшення репутації;
- зниження ризиків. Ці зміни відбуваються від наступних факторів:
 - а) відповідність вимогам законодавства, громадських організацій та галузевим стандартам, скорочення витрат на штрафи та компенсацію наслідків нещасних випадків;

б) зниження рівня невизначеності за рахунок вдосконалення відносин у ланцюгу поставок і підвищення лояльності покупців і співробітників, що приводить до більшої стійкості грошових потоків підприємства;

— скорочення потреби в ресурсах. Підприємства відмічають скорочення потреби в ресурсах (енергії, воді, сировині), зменшенні відходів, скороченні бракованої продукції за рахунок впровадження нових екологічних стандартів та стандартів якості;

— забезпечення державних гарантій для стратегічних проектів. В стратегії сталого розвитку «Україна-2020», де основною метою є забезпечення виходу України на провідні позиції у світі через реалізацію 62 програм та реформ, одне з найважливіших місць посідає підтримка підприємств на шляху до сталого розвитку на державному рівні [8];

— можливість міжнародного співробітництва та отримання доступу до нових джерел інвестицій. На сьогоднішній день більшість міжнародних та національних підприємств обирають своїми партнерами і вкладають інвестиції у першу чергу в ті підприємства, які підтримують концепцію сталого розвитку, дотримуються принципу відкритого ведення бізнесу та звітування щодо соціальних, фінансових та екологічних проектів.

Таким чином, перехід до концепції сталого розвитку може надати підприємствам, зокрема телекомунікаційним, низку позитивних ефектів, що призводить до висновку про доцільність переходу до цього типу розвитку задля подолання проявів кризи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сьогоднішній день в Україні спостерігаються деякі деструктивні процеси, в тому числі часткова втрата інфраструктури, зовнішніх ринків та експортного потенціалу, дезорганізація усталених виробничих зв'язків і постачань ресурсів. Це негативно впливає на телекомунікаційні підприємства, скорочуючи фінансово-економічну результативність дальності.

Задля подолання кризових явищ запропоновано переходити до сталого типу розвитку як оптимального за умов проявів кризи. Реалізації концепції сталого розвитку телекомунікаційними підприємствами дозволить отримати низку позитивних змін як для самих підприємств на мікро- та макrorівні, так і для держави в цілому.

В подальших дослідженнях планується визначення проблем, що негативно впливають на сталий розвиток телекомунікаційних підприємств і формування механізму забезпечення їх сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Грачева, М. В. *Управление рисками в инновационной деятельности: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям* / М. В. Грачева, С. Ю. Ляпина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 315 с.

2. Карпінський, Б. А., Божко С. М. *Сталий розвиток економіки: узагальнена модель. Монографія.* – Львів: Логос, 2005. – 256 с.

3. Масловська, Л. Ц. *Сталий розвиток продуктивних сил регіонів: теорія, методологія, практика: Монографія.* – К.: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2003. – 366 с.

4. *Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник* / [А. Садовенко, Л. Масловська, В. Середа, Т. Тимочко]. – К.: 2011. – 392 с.

5. *Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

6. *У 2015 році загальний стан економіки лише погіршиться [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/news/v-2015-godu-obshchee-sostoyanie-ekonomiki-lish-uhudshitsya---medvedchuk-11072014120200>.

7. Уайлз, Д. *Стійкий розвиток як стратегія ведення бізнесу [Електронний ресурс]* / Девід Уайлз // Here. – 2013. – Режим доступу: http://local.alfalaval.com/ru-ru/about-us/here-magazine/Documents/Here_no31.pdf

8. *Указ президента України «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» №5/2015 від 12.01.2015 р. [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.

9. Jipp, A. *Wealth of nations and telephone density* / A. Jipp // *Telecommunications Journal.* – 1963. – July. – P. 199–201.

10. Willard, B. *The New Sustainability Advantage: Seven Business Case Benefits of a Triple Bottom Line.* Gabriola Island, B.C.: New Society Publishers, 2012.

11. *Floyd W. Is corporate social responsibility profitable for companies? [Електронний ресурс]* / Whaley Floyd. – 2013. – Режим доступу: <https://www.devex.com/news/is-corporate-social-responsibility-profitable-for-companies-80354>.

Князева Елена, Дойсан-Коровенкова Наталья. Переориентация телекоммуникационного предприятия на устойчивый тип развития. Проанализировано современное состояние сферы связи и информатизации и обоснована необходимость переориентации телекоммуникационных предприятий на новый тип развития. Приведены характеристики устойчивого типа развития и возможные позитивные изменения для телекоммуникационного предприятия.

Kniazieva Elena, Doysan-Korovenkova Natalia. Reorientation of a Telecommunications company on the sustainable type of development. It was analyzed the current state of development in the sphere of communication and Informatization, it was also proved the necessity of reorientation of telecommunications companies on a new type of development. The characteristics of a sustainable type of development and the possible positive changes for a Telecommunications company were provided.